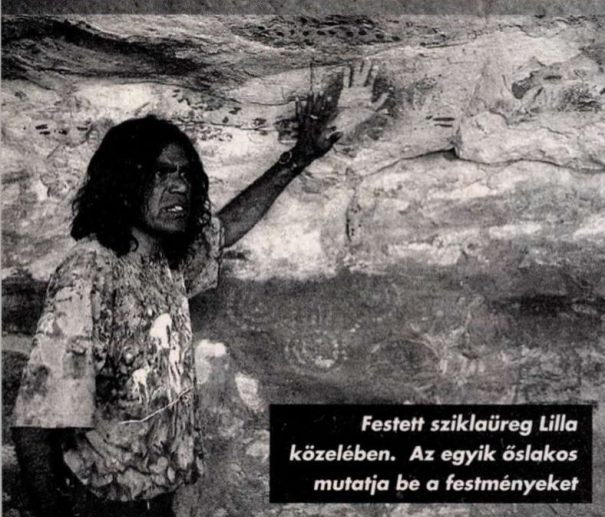

Festett sziklaüreg Lilla közelében. Az egyik őslakos mutatja be a festményeket

Ausztráliában legalább olyan régiek a szikla-festmények, mint Európában. Az ausztráliai sziklarajzok és -festmények többsége absztrakt vagy egyszerű ábrázolás. Az európai szemnek is tetsző, kifinomult ábrázoló művészet kisebb, főleg trópusi területekre jellemző.

Az egyik leggyakoribb motívum a legkorábbi időtől szinte napjainkig a kézlenyomat. Az alkotók festékbe mártották a kezüket, s a sziklához nyomták, vagy a sziklafalra helyezett kezükre egy csöves csont segítségével festéket fújtak. A kéz által kitakart részen festék nélküli negatív lenyomat keletkezett. Gyakori volt az is, hogy a festéket a szájukba vették, és úgy fújták a falra, ekkor nagyobb cseppekből állt a háttérszín. Ezt a porlasztással készült festési stílust *stencilnek* hívják, és tárgyakat, például bumerángot vagy néha egész embert fújtak körül a minta előállításához.

Arnhem-földi művészet

Ausztráliai jellegzetesség a *Panaramitee stílus*. Az alkotások majdnem mind sziklavésetek, többnyire körök, pontok, spirálok, állatlábnymok, néha gyíkábrázolások. Többnyire nyílt sziklaplatókon – nem barlangokban – találhatók. Ez a stílus nagyon réginek, hosszú életűnek és elterjedtnek tűnik.

azonban megszakadni látszik a folyamat. Maga a stílus nem halt ki, de inkább festett formában és barlangok belsejében élt tovább. A pöttyökből álló, félig absztrakt, félig ábrázoló jellegű kortárs sivatagi őslakos művészet ennek a stílusnak az utódja.

Talán a legérdekesebb és a legismeretesebb az Arnhem-földi művészet. Jellegzetessége, hogy a képeken az állatok belső szerveit is feltűntetik. Ez az ábrázolásmód nem teljesen ausztrál találmány, de időben nagyon messzire nyúlik vissza Arnhem-földön is. Közismert formája viszonylag új. Ezen a területen találták a legrégebbi településeket és festékeket. Erdekesebb, hogy itt több mint 20 000 éves rétegekből is kerültek elő csiszolt kőbalták, nyél befogadására szolgáló vájtokkal. A Távol-Keleten és Indonéziában is találtak ilyen korai csiszolt eszközöket, ám Európában mintegy 10 000 évvel később kezdtek csiszolt szerszámokat készíteni.

A terület művészetét négy fő korszakra osztják: *torkolat előtti*, *torkolati*, *édesvízi* és *kontakt*-periódusra. Ez a rendszerezés az ábrázolt állatvilág, emberek és eszközök alapján készült.

Pálcikafigurák

A jégkorszak végén a tenger szintje 130 méterrel volt alacsonyabb, mint ma. Új-Guineát és Ausztráliát szárazföld kötötte össze. A part messze, mintegy 350 kilométerre volt a sziklás vidéktől, ahol a festmények találhatóak, a szárazföld belsejében, a mai-tól eltérő éghajlattal és növényzettel. Ekkor készültek a vörös alakos festmények, és az úgynevezett *dinamikus* stílus alkotásai. Ennek az érdekessé-

KÉZNYOMOK A FALON

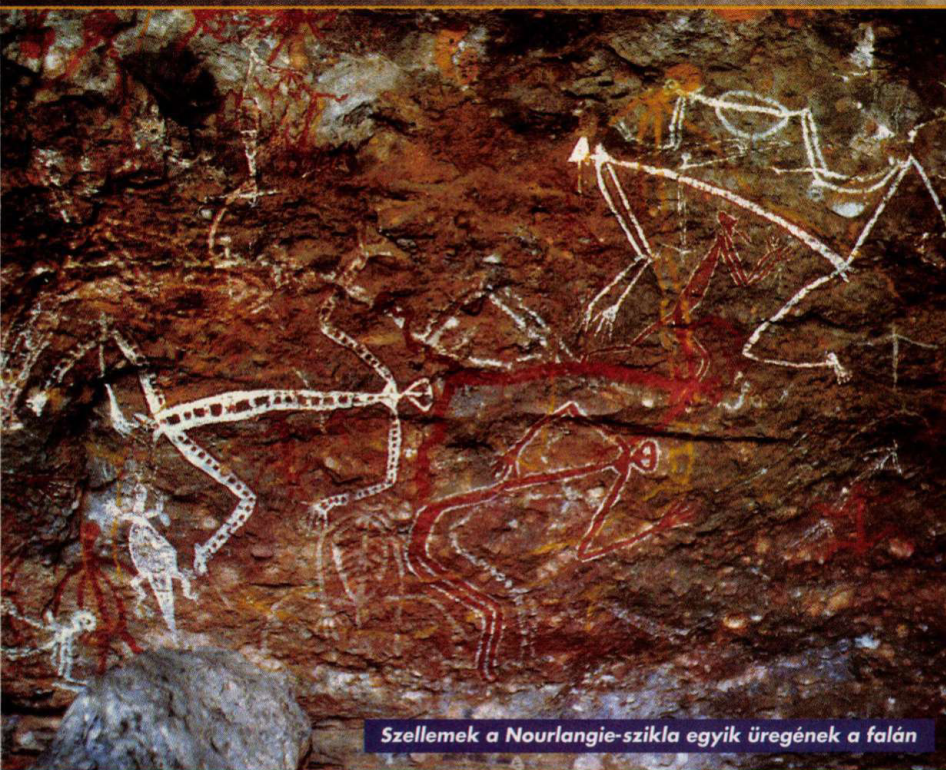
ge, hogy a képek sokalakos jeleneteket, vadászatot, harcot ábrázolnak. Az alakokat magas művészi színvonalon festették meg. Ilyen festészet Európában és Afrikában csak később, a neolitikum idején tűnt fel. Ebben a korban szárazföldi állatokat festettek, sok volt a kéz- és növénylenyomat.

A jégkorszak után megemelkedett a tengerszint, a szakadékos vidék a part közelébe került, jellegzetes torkolatvidéki élőhelyek alakultak ki a közelében. A megváltozott állatvilág a képeken is megjelent. Barramundik, édes- és sós vízben egyaránt megélő halak, sós vízi krokodilok jellemzik ezt a kort. Eltűnnek a bumerángok, de megjelennek a lándzsahajítók, a több hegyű és a kőhegyű lándzsák. Az emberábrázolás leegyszerűsödik, pálcikafigurákat festenek.

A partvidék sós mocsarait idővel átöblítették, kimosták a beléjük ömlő folyók. Mintegy másfél ezer évvel ezelőtt a monszunesők nyomán édesvízi mocsarak alakultak ki, melyeknek gazdag élővilága az emberek számának növekedéséhez vezetett. Az édesvíz új élőhelyet, más állatvilágot hozott létre. Ekkor jelentek meg a csak Ausztráliában élő édesvízi krokodilok a képeken, de megváltozott az ábrázolt halak faji összetétele is. Ez az úgynevezett *röntgenstílus* időszaka.

A kontakt-periódus a XVII. századdal kezdődött. A röntgenstílus tovább élt, de a festményeken feltűntek az indonéz halászok, majd később a fehér emberek és „tartozékaik”, a repülőgépig bezárólag. Az utolsó ismert festmények 1972-ben készültek.

Mint már említettük, Ausztráliában sok különböző nép élt eltérő kultúrákkal. Ez a művészetre is rányomja bélyegét. A leggyakoribb műfaj a sziklakarc: valamilyen keményebb kőszerszámmal sorban lyukakat vájtak a szikla felületébe, majd ezeket összeköttették. Az idei ausztrál sziklaművésze-

Szellemek a Nourlangie-szikla egyik üregének a falán

ti kongresszuson ismertették azokat a kutatási eredményeket, melyek bizonyították, hogy a sziklakarcokat olykor színezték is. Mivel a karcok többnyire nyílt sziklafelszíneken találhatók, a festésük gyorsan pusztult.

A festményekkel bonyolultabb a helyzet. Egyes területeken a régebbi, megkopott képeket javították, újrifestették, máshol ez szinte tilos volt. Legrosszabb esetben valami mást festettek az elhalványodott régi képre.

Az őskori sziklafestészet majdnem mindenütt négy színt használt. Ausztráliában is ez a helyzet, legfeljebb az anyagok különböznek. *Fehér*ként többnyire a kaolint, a porcelán alapanyagaként ismert fehér agyagot használták, de előfordult gipsz, vagy egy huntit nevű kalcium-magnézium karbonát ásvány is. *Feketének* porrá tört faszén, vagy mangán-oxidot használtak. A *sárga* minden esetben okker. Ez a vasoxiddal szennyezett agyag sok helyen előfordul, a nagy tisztaságú, intenzív színű fajtákat azonban különösen becsesnek tartották, bányáik többnyire szent helynek számítottak. A *vörösek* természetes vörös okkerek, vagy a sárga okker égetésével készültek. Volt még egy fontos szín, a kissé *lilás-vörös* hematit, egy ugyancsak nagy becsben tartott vasoxid-fajta.

Gyengén tapad

A modern meghatározás szerint a festék pigment (oldhatatlan színes por) és kötőanyag (ragasztó) keveréke. A történelem során azonban ez nem volt mindig így. Az őskorban valószínűleg a porokat egyszerűen vízzel keverték, és megelégedtek azzal a gyenge fizikai

A Nourlangie-szikla, Kakadu Nemzeti Park. A képeket a híres festő, Najombolmi készítette 1964-ben

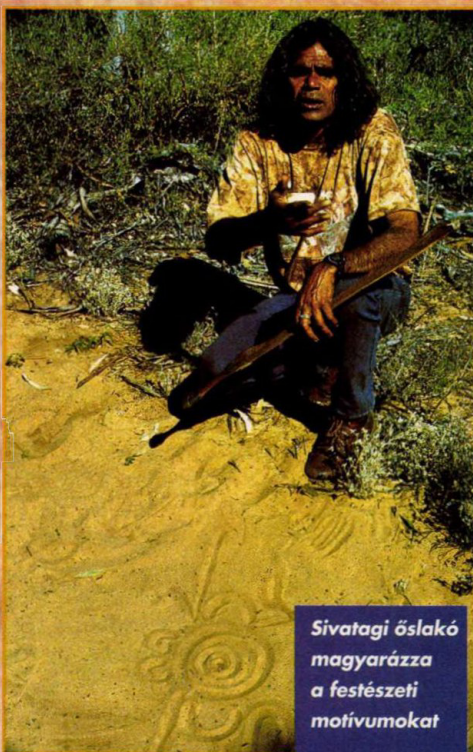

tapadóerővel, amely a pigmenteket a helyükön tartotta. Még a XVIII. századi Angliában is így festették a lakóházak mechanikai hatásoknak ki nem tett plafonjait. Néha azonban a sziklából kiváló ásványi anyagok rögzítették a pigmenteket. Ennek legismertebb példája a franciaországi lascaux-i barlang, ahol a talajvíz által a sziklából kioldott mészkristályosodott ki a felületen. Ez a barlangfalhoz rögzítette és évezredekig megőrizte a festményeket, ma azonban az elfedésükkel fenyeget. A kormeghatározás kapcsán említett sziklalakkok és oxalátok kialakulásuk kezdetén szintén kitűnő természetes fixatívok, később azonban, ahogy vastagságuk nő, eltakarhatják a képeket.

Az Arnheim-földi sziklafestményekkel az a szerencsénk, hogy a jégkorszakban egy, a maitól eltérő festésmódot alkalmaztak. Akkor a festést nagyon finomra őrölt lilászörös hematit és víz keverékével kezdték. A durva homokkő szemcséi közé a híg festék mélyen, néha több milliméterre beivódott. Erre került a többi szín együttese, mely agyagos természete miatt vastag réteget képezett a felületen, és nem hatolt be a szikla szerkezetébe. A gyorsan pusztulásnak indult felső színrétegekről gyakran csak közvetett bizonyítékok tudósítanak. A legalsó vörös réteg azonban dacol az évezredekkel.

A torkolati periódusban és azt követően a festésmód megváltozott, a rétegszerkezet épp az ellenkezőjébe fordult. Elsőként fehérrel vitték fel a rajzot, vagy fel-

**Kenguru
a Nourlangie-szikla
közeléből,
fehér alapszínnel
aláfestve**

**Jellegzetes sivatagi
„absztrakt” festéset.
A motívumok egész
történeteket
mesélhetnek el.
(Ayers-szikla, Uhuru)**

**Sivatagi őslakó
magyarázza
a festészeti
motívumokat**

**Talajfestés szí-
nezett növényi
vagdalékokból**

**Röntgenstílusú
halak
(barramundik)**

festették az egész figurát egyszínű, fehér foltként. Erre sárgával, majd vörössel és nagyon ritkán feketével kerültek fel a részletek. Az eredmény gyönyörű, de a kaolinból vagy pipagyagból álló fehér gyorsan romlott, és vele együtt a ráfestett színek is. A pusztuló röntgenstílusú képek alól fokozatosan előtűnnek a rég elfedett jégkorszaki festmények.

Sajnos a sziklafestmények többsége nem olyan szerencsés, hogy a fent leírt módok valamelyike konzerválta volna; a legtöbb helyen gyorsan pusztulnak, s a környezetszennyezés miatt romlásuk még inkább felgyorsult. De veszélyeztetni őket a mezőgazdasági művelés terjedése, a bányászat, az építkezések és a vandalizmus is. Egyes becslések szerint ötven év múlva alig lesz belőlük néhány.

IFJ. BONA ISTVÁN